

Rosi Braidotti:
'Klokken zijn
er voor de
vrede'

Luid & Duidelijk

Klokkenluiden is mijn band met de stad

Rosi Braidotti, hoogleraar en luider

Luella de Regt

Als hoogleraar had ze al een ruime bekendheid in Utrecht en daarbuiten, maar als klokkenluider was ze onbekend. Tot de uitzending van de documentaire Het ritme van de stad waarin Rosi Braidotti een hoofdrol speelt. Een interview.

Zondagochtend, 28 oktober. De Catharina-Amalia is net uitgebroken op het Domplein. Ik kijk nog even naar het Academiegebouw en wandel dan naar het huis van Rosi Braidotti – wier foto in het voornoemde gebouw hangt. Rosi is naast klokkenluider namelijk hoogleraar aan de UU en groeit mede dankzij haar optreden in de documentaire van het UKG¹ uit tot een BK'er – een Bekende Klokkenluider. Hoog tijd om haar te spreken!

Gek op klokken

De tweede zin die ze uitspreekt in de documentaire, ademt ook door ons gesprek heen: “Ik ben gewoon gék op de klokken van Utrecht.” Ze woont hier al 30 jaar, maar was de eerste periode zo druk met haar werk dat ze zich amper met de stad bezig kon houden. Totdat ze besloot dat niet elke dag een werkdag kon zijn, en ze iets anders op haar zondagen wilde doen. Zo’n twintig jaar geleden is ze lid geworden van het Utrechts Klokkenluiders Gilde: “Ik wilde betrokken zijn bij de stad, samen met andere mensen.”

Sinds 1995 is ze ook klokkenluider. Ze heeft sindsdien de klokken leren kennen en wilde een goede relatie met hen ontwikkelen. Ze spreekt gepassioneerd over klokken, die elk

een eigen verhaal te vertellen hebben en zelfs een eigen persoonlijkheid. Zo is de Pons² in de Dom “een gekke klok, die je echt moet kennen en waar je een beetje gevoel voor moet hebben.” De Ghertrut in de Geertekerk heeft ook een speciaal plekje in haar hart omdat het een van de oudste klokken in onze stad is. Rosi is dol op de klokken die de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd, met name de klokken met een Merop.³ Ze heeft er zelfs een speciaal woord voor: anti-fascistenklokken, of anti-naziklokken. Ze zijn zo mooi omdat ze de oorlog hebben overleefd maar steeds integer zijn gebleven. Ze vertelt aan haar studenten: “In de oorlog heb je wapens nodig, maar de klokken zijn voor de vrede.”

Ondergedompeld in geluid

Vroeger werden klokken gebruikt als coderingssysteem, vertelt ze. “Klokken hebben een eigen taal.” Ze werden gebruikt als communicatie tussen steden, spraken over gevaar, vuur, doden en vreugde. “Ik noem ze ook wel de grootouders van het internet. Ze maken onderdeel uit van een communicatiesysteem dat jarenlang in heel Europa gewerkt heeft. Ze zouden onderdeel moeten zijn van mediageschiedenis.” Nu,

Klokken hebben een eigen taal. (Foto Jeroen Nieuwint)

in een gedigitaliseerde wereld, is deze functie niet helemaal verdwenen: “Je moet aan de oude code vasthouden. In 1966 zijn de klokken gebruikt als alarm tijdens de watersnoodrampen in Italië; als er nu een grote ramp zou zijn, zou het internet waarschijnlijk als eerste sneuvelen. Dan zouden de klokken weer een functie krijgen.”

Als klokkenliefhebbers hoeven we gelukkig niet te wachten op een ramp. Ook nu hebben mensen behoefte aan klokken: “Ze hebben gevoel voor de kwaliteit van het geluid van klokken en een opname is absoluut onvergelijkbaar. Je moet echt op locatie zijn, in dezelfde ruimte als de klok. Je hebt open lucht nodig, het is een kosmische ervaring.

“Als echte migrant verlies je bijna alles, maar je wint ook veel”

Het geluid is krachtig, uniek en helder en heeft daarmee een sterke invloed op alles. De jeugd van nu gaat naar gigantische feesten met elektronische muziek, waar een enorme ruimte is en de mensen worden gebombardeerd door geluid. Dat is vergelijkbaar met een grote luiding in Utrecht. Een klokkenluiding zorgt voor een volledige immersie in het kabaal. Daar zijn de jongeren gevoelig voor.”

Een ander onderdeel van het codesysteem is de klok zelf. welke klok luid je? Klokken hebben vaak namen van personen waarmee ze geassocieerd worden. Bij een doop wordt de Johannes Baptist geluid en met Pasen de Salvator. “Ik zou graag zien dat er ook wordt geluid op internationale vrouwendag (8 maart), en dan het liefst een vrouwelijke klok, zoals de Anna-Maria⁴.”

Burgerschap

Zo komen we vanzelf ook over haar werk te spreken, en het snijpunt tussen wetenschap

Ik zou graag zien dat er ook wordt geluid op internationale vrouwendag. (Foto Jeroen Nieuwint)

en de klokken. Belangrijke onderwerpen in haar werk zijn politieke filosofie, migranten- en vrouwenrechten en identiteit. Dan gaat het om vragen als: Hoe hoor je bij een gemeenschap als je er niet geboren bent? Hoe word je een burger van een stad of een land als je nieuwkomer bent? Hoe kun je beter integreren? Dergelijke vragen zijn nauw verweven met haarzelf; zij is geboren in Italië, opgegroeid in Australië en heeft voordat ze in Utrecht neerstreek ook nog in Parijs gewoond. Hierover zegt ze: “Als echte migrant verlies je bijna alles, maar je wint ook veel. Je hoort bij twee of drie landen, maar tegelijkertijd hoor je nergens écht bij. Je moet werken aan participatie, het gevoel dat je erbij hoort. Burgerschap is iets actiefs, burgerschap

is meedoen. De reis naar Australië hebben we met de boot afgelegd, we hebben 40 dagen gevaren. Daar heb ik een taal cursus gevolgd en taal is mijn verbondenheid met Australië gebleven, ik ben een product van het Britse onderwijs. Voor Utrecht zijn dit de klokken; klokkenluiden is daarmee een directe applicatie van mijn theorieën en klokkenluiden is mijn verbondenheid met de stad.”

Volgens Rosi past klokkenluiden erg goed bij Nederland: “Nederland is erg goed in de

“Klokkenluiden was mijn eigen kleine ding”

balancing act tussen traditie en innovatie: je moet beide koesteren, Coffeeshops én klokken.” Dit zit ook in haarzelf verweven: ze was de eerste hoogleraar vrouwenstudies en is nu klokkenluider. De toeristen komen volgens Rosi naar Nederland om de verkeerde redenen, ze zouden voor de (klokken)cultuur moeten komen. Misschien moeten we, mijmert ze, toeristen een verplichte cursus campanologie geven, zodat ze het land leren begrijpen. Ze ziet zichzelf trouwens niet als Nederlander (“Ik heb al twee staatsburgerschapen en dat geeft een gevoel van balans”) maar zeker als burger van Utrecht. “Door het klokkenluiden heb ik het verborgen gezicht van de stad leren kennen. Je ziet de monumenten op een intieme en bijzondere manier. De binnenstructuur is altijd een verrassing. De stad wordt steeds toeristischer, maar ik ken haar geheimen.”

De akoestische grenzen van de klok

Rosi is regelmatig op vakantie in Italië. Voor velen is dit land bekend om zijn kerken, en in het verlengde daarvan zou je verwachten dat er veel klokken zijn die je mag luiden. Rosi heeft geprobeerd om daar klokken te luiden, maar dit was om twee redenen onmogelijk. Ten eerste wordt bijna alles mechanisch geluid, maar belangrijker is dat de klokken niet het eigendom van de stad zijn, maar van de kerk. De klokken worden geluid door een (mannelijke) priester en als je dat niet bent, kom je er niet bij. Ze zijn van de kerk en niet van de gemeenschap. Democratie, burgerschap en participatie zijn in Italië op veel aspecten minder belangrijk en het klokkenluiden is daar een uiting van.

In Australië hebben ze gigantische steden, Melbourne is maar liefst 80 kilometer breed. Enkel in het centrum hebben ze wat echte klokken hangen. Daarbuiten hebben ze geen klokken, maar spelen ze een opname af. Dit is echt een gemis: “het is belangrijk om de

ruimte van de stad aan te duiden met de akoestische grenzen van de klok. Een stad voelt dan veel meer als een eenheid met échte mensen.”

In Canada heeft ze gezien dat er veel klokken zijn. Deze hangen zowel in de kerken als in openbare gebouwen; zo hebben veel schoolgebouwen een eigen klokje. Rosi denkt dat Canada geen gieters heeft. Ze denkt na over een onderzoeksproject waar ze klokken verbindt met de koloniale geschiedenis. Zo zijn bijna alle Australische klokken gegoten in de *foundry* in Whitechapel, Londen. Zouden er naast antifascistische klokken ook koloniale klokken zijn?

Een mooi, rijk, diep gevoel

De documentaire was Rosi's *coming out* als klokkenluider. “Klokkenluiden was mijn eigen kleine ding en dat wilde ik privé houden. Mijn baan is openbaar en heeft een hoog profiel, dat wilde ik privé niet. Klokkenluiden was mijn niche, het was veilig en anoniem. Tijdens het luiden doe je wat de luidmeester zegt en de klok aangeeft.” Het meedoen aan de documentaire vond ze een grote eer, maar “het interview heeft mijn anonimiteit opgeheven, nu weet iedereen op de universiteit ook dat ik luid. Het heeft veel positiefs voor mijn imago gedaan en ze noemen de Anna-Maria zelfs grappend Rosi's klok.”

Over haar lidmaatschap van het UKG zegt ze verder: “Ik ben dankbaar dat ik mee mag doen. Klokkenluiden is een mooi, rijk, diep gevoel. Er zitten zoveel aspecten aan een klok en het luiden is iets collectiefs, met *teamwork*. Als onderzoeker werk je veel alleen. Het gevoel dat ik bij een groep hoor, is heel belangrijk en ik voel me ook echt een klokkenluider. Toen ik in september geïnterviewd werd voor de *Catwalk* in Utrecht heb ik me geprofileerd als klokkenluider; de bijbehorende foto is ook die van mij als klokkenluider.”

Rosí's klok, de Anna-Maria (Foto Jeroen Nieuwint)

In haar jarenlange lidmaatschap heeft ze grote veranderingen in het UKG gezien: "Het was een kleine beperkte groep, maar is nu een grote speler in de stad geworden. Het is mooi om te zien dat de personen van het eerste uur gebleven zijn, met passie en kennis. Ze kunnen alle vragen over klokken beantwoorden, ze zijn zelf klokken. De Gildeavond is in het Academiegebouw en we zitten overal, dat heeft het bestuur goed gedaan. Utrecht is *The City of Bells*."

Over drie jaar gaat ze met pensioen en dan wil ze meer met het gilde gaan doen. Ze denkt erover na om te gaan schrijven over klokken. Het geluid is het meest traditionele, maar er zitten nog zóveel meer kanten aan de klokken waar mensen helemaal niet over nadenken. Een klok is rijk en complex, een multimediaal instrument met vele dimensies.

"In de oorlog heb je wapens nodig, maar de klokken zijn voor de vrede"

Noten

- 1 Te koop op de website
- 2 Bijnaam voor de Poncianus
- 3 Klokken werden in oorlogen omgesmolten tot o.a. kanonnen. Klokken van kerkhistorische, artistieke of oudheidkundige waarde werden aan het begin van de Tweede Wereldoorlog gemerkt met een M (Monument). Men hoopte dat deze bij een kerkvordering gespaard zouden blijven.
- 4 De klok die in het Academiegebouw hangt. Het UKG heeft deze in 2010 laten gieten en geschonken aan de UU voor diens 375-jarig bestaan in 2011. De klok is vernoemd naar Anna Maria van Schurman, de eerste vrouwelijke student in Utrecht.